בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 4701-07-19 הנכד נ' האפוטרופוס הכללי – צו קיום צוואה
ת"ע 4756-07-19 הנכד נ' האפוטרופוס הכללי – הוכחת צוואה

בפניי כבוד השופטת, סגנית הנשיאה אלה מירז

המנוחה : **אלמונית ז"ל**

המבקש : **הנכד**

ע"י ב"כ עו"ד שמעון קוינטר

נ ג ד

משיב : **האפוטרופוס הכללי**

ע"י ב"כ היועץ המשפט לממשלה

פסק דין

מבוא

1. למנוחה אלמונית היו בחייה שלושה ילדים – מר ח', גב' י' ומר י', שהלך לעולמו לפני המנוחה. לבן ח' (להלן – "**הבן**") יש שני ילדים. לבת י' (להלן – "**הבת**") שני ילדים גם כן. לבן י' ז"ל (להלן – "**הבן המנוח**") יש בת אחת.

2. המנוחה הלכה לעולמה ביום 00.0.2018, והניחה אחריה צוואה בעדים שנחתמה ביום 18.12.2017 (להלן – "**הצוואה**"). המנוחה ציוותה את מלוא עזבונה, לחמישה יורשים, בחלקים שווים, ואלה הם: הבן ח'; שני בניו של הבן (ב' ו - א'); הבת י'; ובתו של האח המנוח גב' ג'.

3. בנוגע לחלקה של הבת, צוותה המנוחה בזו הלשון – ש"**חלקה בצוואה ינוהל בידיו הנאמנות של בני ח' [...] שיקבל את כל ההחלטות שידרשו, על מנת שחלקה של [הבת] [...] ישמש לרווחתם של נכדיי, ילדיה של [הבת]**".
הצדדים חלוקים על פרשנותה הראויה של הוראה זו ואופן יישומה.

4. את ההליכים מושא פסק הדין פתח אחד מבניו של הבן, נכדה של המנוחה, מר א' (להלן – "**הנכד**" או "**המבקש**"). הנכד ציין בהגינותו כבר בתצהיר שצורף לבקשתו לקיום הצוואה, ש"**סבתי המנוחה ביקשה ממני שאכין עבורה כתב צוואה ונתנה לי הוראות לכתוב בכתב הצוואה כי את רכושה ירשו היורשים כנקוב בצוואה". לדבריו עוד, לאחר שפעל כבקשתה ומסר לה את נוסח הצוואה, "מאותו מועד לא הייתי מעורב יותר בהליך החתימה על הצוואה"**.

5. בעקבות הצהרה זו, סבר המשיב שהנכד היה מעורב בעריכת הצוואה, בהתאם ל**סעיף 35** ל**חוק הירושה, תשכ"ה-1965** (להלן – "**חוק הירושה**"), ולפיכך יש לבטל את הוראות הצוואה לטובתו.

6. בד בבד עם הגשת הבקשה למתן צו קיום צוואה, הגיש הנכד בקשה להוכחת הצוואה באמצעות העתק, הואיל ולא עלה בידי בני המשפחה לאתר את נוסח הצוואה המקורי.

7. ביום 4.6.2020 התקיים דיון במעמד הצדדים, ובית המשפט שמע באריכות את עמדות הצדדים. עוד ניסה בית המשפט לקרב בין עמדות הצדדים והפציר בהם להגיע להסכמות על דרך הפשרה. עוד הורה בית המשפט למבקש לפנות ליורשים האחרים לפי הצוואה, וכך נקבע:

> **"ב"כ התובע יפנה לכל הזוכים על פי הצוואה לקבלת עמדתם לעניין עצם קיום העתק מהצוואה אצלהם ו/או מקור ו/או באם ידוע להם אם קיימת צוואה אחרת ועמדתם לעניין הצוואה הזאת ולעניין קיום הצוואה באמצעות העתק ככל שלא ימצא מקור וכל זאת תוך 30 יום מהיום.**
> **יובהר בפניה לזוכים על פי הצוואה כי אי קבלת עמדתם תוך המועד הנ"ל כמוה כהסכמה לבקשה".**

8. אמנם הדין ודברים בין הצדדים לא הבשיל לכדי הסכמות לגופה של מחלוקת, ויחד עם זאת הצדדים השכילו להגיע להסכמה דיונית על אופן בירור המחלוקות. הסכמה זו קבלה תוקף של פסק דין ביום 18.8.2020, **ולפיה ינתן צו לקיום צוואת המנוחה, על בסיס העתק הצוואה**. שנית, תעמודנה להכרעת בית המשפט שתי פלוגתאות, ואלה הן:

   א. האם חלקם של ילדיה של הבת י' בעזבון, יועבר לידיהם ישירות כעמדת המשיב, או לחילופין ינוהל בנאמנות עבורם על ידי הבן, כמצוות המנוחה לכאורה.

   ב. שנית, האם הנכד היה מעורב בעריכת הצוואה כמשמעות הדבר בחוק הירושה, ואינו זכאי להיות יורש מתוקף הצוואה.

9. הוסכם שכל אחד מהצדדים יסכם טענותיו ובית המשפט יכריע על בסיס טענות הצדדים בשתי הפלוגתאות. הצדדים הגישו סיכומיהם.

10. כמו כן, ובהתאם להחלטת בית המשפט, צירף הנכד לסיכומיו נוסח מכתב מטעם בא כוחו, שנשלח אל שאר היורשים לפי הצוואה - בזו הלשון:

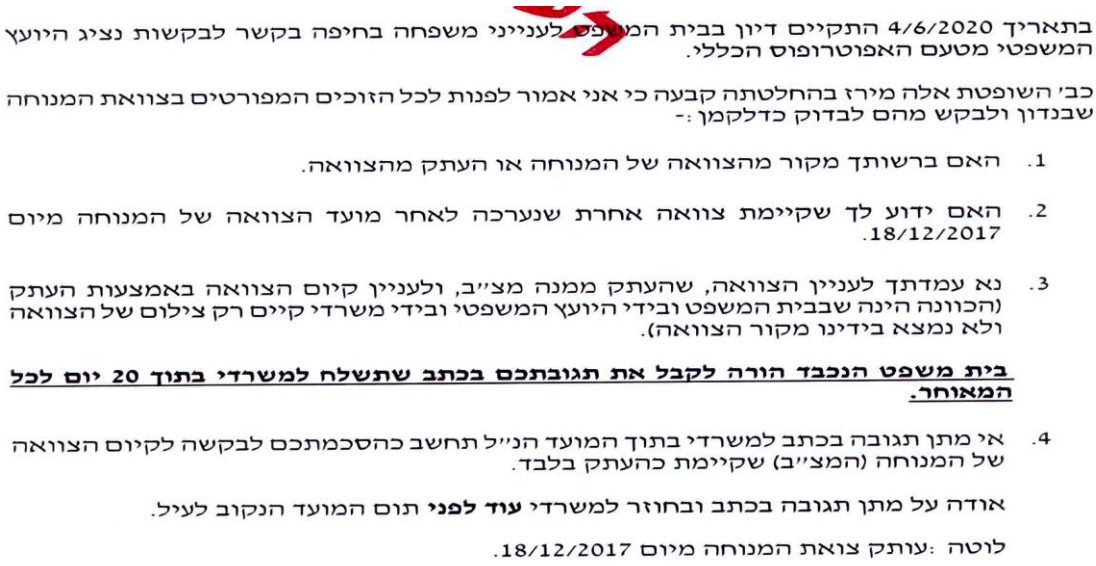

בתאריך 4/6/2020 התקיים דיון בבית המשפט לענייני משפחה בחיפה בקשר לבקשות נציג היועץ המשפטי מטעם האפוטרופוס הכללי.

כב' השופטת אלה מירז בהחלטתה קבעה כי אני אמור לפנות לכל הזוכים המפורטים בצוואת המנוחה שבנדון ולבקש מהם לבדוק כדלקמן :-

1. האם ברשותך מקור מהצוואה של המנוחה או העתק מהצוואה.
2. האם ידוע לך שקיימת צוואה אחרת שנערכה לאחר מועד הצוואה של המנוחה מיום 18/12/2017.
3. נא עמדתך לעניין הצוואה, שהעתק ממנה מצ"ב, ולעניין קיום הצוואה באמצעות העתק (הכוונה הינה שבבית המשפט ובידי היועץ המשפטי ובידי משרדי קיים רק צילום של הצוואה ולא נמצא בידינו מקור הצוואה).

בית משפט הנכבד הורה לקבל את תגובתכם בכתב שתשלח למשרדי בתוך 20 יום לכל המאוחר.

4. אי מתן תגובה בכתב למשרדי בתוך המועד הנ"ל תחשב כהסכמתכם לבקשה לקיום הצוואה של המנוחה (המצ"ב) שקיימת כהעתק בלבד.

אודה על מתן תגובה בכתב ובחוזר למשרדי **עוד לפני** תום המועד הנקוב לעיל.

לוטה :עותק צואת המנוחה מיום 18/12/2017.

11. עוד צירף הנכד אישור למסירת הכתב לידי הבת, באמצעות הדבקה על דלתה על פי דין, בצירוף תצהיר המוסר. בנוסף צורפו העתקי המכתב שנמסרו לידי הבן, בנו הנוסף (אחיו של המבקש) ולידי בתו של האח המנוח, וחתימת הנמענים על גבי המכתב.

12. **צו לקיום צוואה ניתן בהסכמת הצדדים ביום 18.8.2020** כאמור, ופתוחה הדרך להכריע במחלוקות שהונחו לפתחו של בית המשפט. **ויודגש – לא הוגשה התנגדות מצד מי מהזוכים האחרים לפי הצוואה, או מאן דהוא אחר, למרות שהזוכים הוזמנו כדין לעשות כן.**

טענות הצדדים

טענות הנכד

13. בהתאם לרצונה של המנוחה, לבת אין למעשה חלק בעזבון וחלקה נועד לילדיה, בניהול דודם, הבן. הדבר אינו מפתיע עבור בני משפחתה ומי שהכיר את המנוחה. המנוחה והבת לא היו בקשר תקופה ממושכת טרם עריכת הצוואה. על רקע זה רצונה של המנוחה היה שחלקה של הבת **"יעבור לילדיה"**, וינוהל בנאמנות על ידי הבן, עליו סמכה, **"וכדי שלא יווצר מצב שבו [הבת] תנהל את חלקם של הנכדים"** (ר' להלן מסיכומי הנכד). לטענת הנכד, כך דאגה המנוחה שכל אחד מנכדיה יזכה לחלק מעזבונה. הנכד מזכיר שמי מיורשי המנוחה לא התנגד לצוואה כלשונה, וכמצוות בית המשפט נשלחו מכתבים ליורשים, אליהם צורף העתק הצוואה. כמו כן, ילדיה של הבת כשירים לפעולות משפטיות ובדיקת המשיב לא העלתה מסקנה אחרת. יש להעניק לצוואה את משמעותה המילולית העולה מלשונה, לאמור – שחלקה של הבת יועבר לילדיה וינוהל בנאמנות על ידי הבן.

14. על מעורבותו לכאורה בעריכת הצוואה, טוען הנכד שאת סעיף 35 לחוק הירושה יש לפרש בצמצום נוכח תוצאותיו הקשות. כל מקרה נבחן על פי נסיבותיו, בהתחשב במידת המעורבות וחומרתה, ובענייננו מעשיו אינם מגיעים לכדי המעורבות הנטענת. לדבריו המנוחה היתה ניצולת שואה שחיה לבדה שנים רבות. בשנים האחרונות לחייה מיעטה לצאת מביתה ולא סמכה אלא על היחידים שסבבו אותה – ילדיה ונכדיה. היא פנתה אל הנכד מיוזמתה, שברצונה לערוך צוואה, ובעצמה. המנוחה היתה דעתנית והחלטית וציינה בפניי הנכד את רצונה באופן מדויק ובקשה שידפיס את הדברים. הנכד, באופן תם לב איתר נוסח מתאים במרשתת ועל גביו ניסח את הנחיות המנוחה. מאז לא לקח כל חלק במעשה הצוואה, לא שוחח על כך עם סבתו ולא היה מודע לחתימת הצוואה אלא בדיעבד. כמו כן, לדבריו חלף די זמן בין מועד עריכת הצוואה לבין מועד חתימתה, והיתה למנוחה שהות לשנותה ככל ורצתה בכך. חלקו בעריכת הצוואה היה "טכני" בלבד - להקליד את הנחיות המנוחה על גבי נוסח מתאים. מועד יצירת הצוואה הוא מועד חתימתה, ביום בו החליטה המנוחה להשתמש בה, ולא מועד הדפסתה או הקלדתה על ידי הנכד. העדים לצוואה הם שנכחו במעמד חתימתה, וכך עולה עוד מתצהיר העד לצוואה. הנכד מוסיף עוד שמי מהיורשים האחרים לא התנגד להיותו יורש או חשד בכשרות הצוואה.

טענות המשיב

15. המשיב כופר ברצון המיוחס למנוחה, לחלק את עזבונה בעיקר בין נכדיה, שכן ילדיה של הבת, בשונה מנכדיה האחרים שזוכים בשיעור 1/5 מהעזבון כל אחד, זוכים שניהם בחלקה של אמם, הבת, בשיעור 1/10 מהעזבון בלבד. יש בכך סתירה בין לשון הצוואה לבין טענות הנכד. עוד טוען המשיב שחלוקה בלתי שווה זו מהווה אינדיקציה למעורבות הנכד בעריכת הצוואה מתוקף סעיף 35 לחוק הירושה. כמו כן, לא ניתן לשלול את האפשרות שלאחר חתימת הצוואה המנוחה התחרטה והשמידה אותה, בשים לב לכך שהעותק המקורי מן הצוואה לא נמצא.

16. המשיב רואה בנכד כמי שלקח "**באופן אחר חלק**" בעריכת הצוואה - כלשון **הסיפא לסעיף 35**. בגדר עילה זו אפשר לכלול מגוון מצבים שאינם מהווים רשימה סגורה. הצוואה בענייננו אינה שוויונית ומזכה את הנכד ומשפחתו ביותר ממחצית העזבון. המשיב מציין שלבן תיקים פתוחים בלשכת ההוצאה לפועל ומתנהל בענייננו הליך הסדר נושים לפי **סעיף 19א** ל**חוק הוצאה לפועל, תשכ"ז-1967**. בהינתן עוד שילדי הבת הם כשירים ולא מונה להם אפוטרופוס ולא הוכרזו פסולי דין, לא ברור על שום מה נדרש מנגנון הנאמנות שמעניק בידי הבן שליטה מלאה בכספיהם. עוד יש בכך להעמיד את הבן בניגוד עניינים בין היותו נאמן לבין האינטרס שלו לסלק את חובותיו. הענקת חלקם של ילדי הבת ישירות לידיהם ישקף באופן הולם יותר את רצון המנוחה.

דיון והכרעה

17. טענות הצדדים תחומות לשתי הסוגיות שבמחלוקת, ואין בלתן. כאמור ניתן צו לקיום צוואת המנוחה מבלי שהוגשה התנגדות מצד מאן דהוא – הן בעקבות הגשת הבקשה לרשם לענייני ירושה, והן בעקבות פניית ב"כ המבקש ליורשים מתוקף החלטת בית המשפט. עוד יש לזכור שלא עלו בפניי בית המשפט טענות הנוגעות לכשרות הצוואה מתוקף עילות אחרות בהן מכיר הדין, ובכלל אלה טענות כלפי מעמד חתימת הצוואה בפניי עדים. אף לא עלו טענות הנוגעות לכשרותה של המנוחה להבין טיבה של הצוואה במועד חתימתה.

18. ביתר פירוט, למנוחה עומדת החזקה לפיה היתה כשירה לערוך ולחתום על צוואה, הבינה את תוכנה ואת משמעות הוראותיה, ואת תוצאות בחירתה לצוות כשם שצוותה. יצוין שהצוואה נחתמה בפניי שני העדים, ה"ה מ'. השניים חתמו על הצוואה והצהירו שהמנוחה חתמה על הצוואה בנוכחותם והצהירה בפניהם שזו צוואתה. לבקשה למתן צו לקיום צוואה צורף עוד **תצהיר מטעם העד** מר מ' (להלן – "**העד**").

19. העד מתאר שהמנוחה פנתה אליו ואל גברת מ' לשמש עדים לצוואתה. הם הגיעו לביתה של המנוחה במועד חתימת הצוואה בשעות הצהרים, שם המנוחה מסרה להם את הצוואה ובקשה שיקראו לה בקול את תוכנה. כך עשו וקראו "מילה במילה" והמנוחה אישרה שזהו בדיוק רצונה, וכך בדעתה לחלק את עזבונה בין ילדיה ונכדיה. לאחר מכן חתמה בפני השניים על הצוואה. עוד ביקשה מהעד להכין העתקים צילומיים מהצוואה, וכך עשה ומסר בידה את העותק המקורי ואת העתקיו.

20. למען הסר הספק, בית המשפט אינו מוצא כל קושי או פגם בעריכת הצוואה בדרך בה בחרה המנוחה – ניסוחה באמצעות נכדה, מבלי לפנות לעורך דין, וגיוס העדים בעצמה. אופן עשיית צוואה בעדים מוסדר ב**סעיף 20** ל**חוק הירושה**, ואין כל סתירה בין אופן עריכתה של הצוואה בענייננו לבין הוראות החוק – והדבר כאמור אף לא נטען.

21. נפנה אפוא לדון בפלוגתות העומדות להכרעה לפי סדרן.

מעורבות בעריכת הצוואה בהתאם לסעיף 35 לחוק הירושה

22. **סעיף 35** ל**חוק הירושה** קובע בזו הלשון:

הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה.

23. המשיב מרכז את טענותיו **בסיפא** לסעיף, ולטענתו הנכד "**לקח באופן אחר חלק בעריכתה**". לפי הטענה, מעבר לפעולה הברורה של ניסוח הצוואה לפי נוסח מצוי שמצא במרשתת, נלמדת מעורבות הנכד, ראשית מהעובדה שהחלוקה בין היורשים אינה שווה, וכל אחד מילדיה של הבת זוכה בשיעור 1/10 מהעזבון בלבד. אינדיקציה נוספת לשיטת המשיב היא היות הבן – אביו של הנכד – בעל חובות כאמור.

24. לאחר שבית המשפט הפך בדברים ונתן דעתו לכלל הסימוכין שלנגד עיניו, נמצא שדין טענות המשיב להידחות, ואין לראות בנכד כמי שלקח חלק בעריכת הצוואה.

25. הפסיקה השקיפה על הוראה זו כבעלת תוצאות מרחיקות לכת. כדברי בית המשפט העליון:

> "**תוצאתה של הוראה זו קשה. בהתקיים הנסיבות המתוארות בסעיף 35 קמה חזקה חלוטה כי ננקטה פעולה אסורה כלפי המצווה וכי פעולה זו פגמה ברצונו החופשי [...] הגיונה של הוראת הסעיף 35 הוא כי האנשים המנויים בו עשויים להשפיע על המצווה שלא כדין [...] נוכח התוצאה הקשה הנובעת מהוראת הסעיף קבע בית-המשפט העליון בשורה של פסקי-דין כי יש לפרשה על דרך הצמצום ובאורח דווקני (ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון וישראל**, פ"ד נד(2) 215; **ע"א 5869/03 חרמון נ' גולוב**, פ"ד נט(3)).

26. עוד חידד בית המשפט העליון לגבי עילת הפסלות הנוגעת לענייננו - לאמור שהנהנה "**לקח באופן אחר חלק בעריכתה**" (בניגוד למי ש"ערך" את הצוואה ולמי ש"היה עד לעשייתה"). בהקשר זה נקבע:

> **עילת הפסילה הזו, האחרונה, בהיותה עילה שיורית [...] מותירה מרחב פרשנות רב יותר. בפועל בוחנת הפרשנות הגמישה את הנסיבות הנוגעות לעילה זו לאור מידת המעורבות בהכנת הצוואה ולאור חומרתה. הגמישות בפרשנות באה לכלל ביטוי בבחינת יסודותיה של עילת הבטלות השלישית, אך אין בה כדי לטשטש את הגבולות שבין עילות הבטלות לבין עצמן ואל לה לפרוץ את הגבול שבינן לבין עילות הבטלות המנויות בסעיף 30 לחוק. אלה גם אלה ראויות לבחינה עצמאית**" (ע"א 7506/95 לעיל).

27. בית המשפט מוצא שהמעורבות המיוחסת לנכד היא מינורית, ואין בה להוות עילה לפסלות הצוואה כלפי הנכד. אין מחלוקת עובדתית על כך שמעשיו של הנכד התמצו בניסוח הצוואה על בסיס נוסח

קיים, אותו מצא הנכד הולם לבקשת המנוחה. אין מחלוקת עוד שלבד מפעולה זו לא היתה לנכד כל מעורבות אחרת בעשיית הצוואה או במעמד חתימתה. במעמד הצדדים ציין הנכד:

> **"גם בנוגע למעורבות שלי בעריכה, אני הקלדתי אותה. ברגע שהעברתי אותה לסבתא שלי היא יכלה גם לשנות אותה. לא הייתי שם בחתימה.**
> **אני עשיתי בדיוק מה שהיא אמרה ואחר כך היא חתמה בעצמה, לא הייתי מעורב שם"** (ע' 4, ש' 12).

בית המשפט אינו מוצא סיבה לפקפק בדברי הנכד, שעשה על בית המשפט רושם מהימן. יש לציין עוד, שהנכד ציין לכתחילה בתצהיר שצירף לבקשתו לרשם הירושה, שהוא זה שהכין את הצוואה לפי בקשת המנוחה. עובדה זו, שאינה מקילה על הנכד במימוש רצונו לקיים את צוואת המנוחה וצפויה היתה לעורר קשיים – כשם שאכן עוררה – לא הוסתרה ולא נעשה ניסיון להסתירה.

28. אין סיבה לפקפק עוד בהצהרת העדים לצוואה על גבי הצוואה לפיה המנוחה הצהירה בפניהם שזוהי צוואתה, כמו גם בתצהיר העד שצורף לבקשת הנכד ומתאר את מעמד החתימה על הצוואה – מעמד שהנכד לא לקח כל חלק בתכנונו או יישומו.

29. הנסיבות מצביעות עוד על נתק בין ניסוח הצוואה לבין מעשה החתימה – נתק בציר הזמן, ואף נתק משפטי. המנוחה היתה כשירה להבין טיבה של הצוואה, ואין כל סיבה לפקפק בחזקה לפיה המנוחה עיינה בנוסח אותו הכין הנכד, הבינה אותו, ומצאה אותו משקף את רצונה. בנסיבות אלה זהות עורך או מנסח הצוואה זוכה למשקל פעוט, ובין אם נוסחה הצוואה על ידי בעל מקצוע, ובין אם נוסחה על ידי הדיוט, המנוחה היא שמצאה את הנוסח תואם את רצונה וכוונתה. אין בנסיבות העניין כדי להצמיח הנחה לפיה נמנע מן המנוחה, מסיבה כלשהי, להעיר על הנוסח או לבקש לשנותו על מנת שיהלום את רצונה.

30. יש לחדד שאין בדין או בחוק הירושה הגבלה על זהות מנסח צוואה בעדים. **סעיף 20** ל**חוק הירושה** מעמיד את כללי הצורה של צוואה בעדים, וכנקוב: **"צוואה בעדים תהיה בכתב, תצויין בתאריך ותיחתם ביד המצווה בפני שני עדים לאחר שהצהיר בפניהם שזו צוואתו"**. החוק אינו מעמיד דרישה לגבי זהות המנסח או עורך הצוואה. כך, **בניגוד** לדרישות החוק כלפי צוואות אחרות. כך נדרש שצוואה בכתב יד **"תיכתב כולה ביד המצווה"** (**ס' 19** לחוק הירושה); להבדיל, צוואה בפניי רשות על בסיס דברי המצווה, תירשם **"על ידי השופט, הרשם של בית המשפט [...]"** (**ס' 22(ב)** לחוק).

31. אין בידי בית המשפט לקבל עוד את טענת המשיב המייחסת משקל לבחירתה של המנוחה כיצד לחלק את עזבונה. אמנם נכון הוא שהמנוחה בחרה להעניק ל – 3 מנכדיה 1/5 מעזבונה, לעומת שיעור של 1/10 לכל אחד מילדי הבת, אך עובדה זו רחוקה מללמד על מעורבות פסולה מצד הנכד. באותה מידה יכולה היתה המנוחה שלא לצוות לבת או ילדיה דבר, או לחילופין להוריש מלוא עזבונה לארגון או עמותה הקרובים לליבה או לאדם הזר ליורשים לגמרי. המנוחה יכולה היתה לצוות את עזבונה בכל אופן העולה על רוחה ואין בכך ללמד כשלעצמו על "סבירות" בחירתה באופן שמעורר חשד למעורבות מצד המבקש.

32. כמו כן, לטענתו של הנכד ניסח את הצוואה לפי דרישות המנוחה, ובית המשפט אינו מוצא בנסיבות סיבה לפקפק בכך. אך גם מבלי להכריע בטענה זו, אין לראות את הוראות הצוואה מוטות לטובת הנכד או משפחתו. גם בתו של האח המנוח זכתה בשיעור 1/5 מהעזבון, וכך גם אחיו של הנכד. לשון אחר, אין לראות בחלקם הקטן יותר של ילדי הבת משום ראיה להפליה שיש בה לפקפק ברצונה החופשי של המנוחה.

33. יש לזכור עוד, שליורשים אין זכות קנויה בעזבון המוריש, ואף בענייננו אין לייחס לילדי הבת זכות קנויה לקבלת חלק בעזבון שהוא שווה לחלקם של יורשים אחרים או נכדים אחרים.

34. אין בידי בית המשפט לקבל את טענת המשיב לפיה יש ללמוד מהחובות הרובצים על גבו של הבן (אביו של הנכד), על מעורבות מצד הנכד בעשיית הצוואה. הבן אינו היורש הראשון או האחרון שחובות רובצים על גבו. טענה כגון זו, המקפלת בתוכה טענה למרמה, מלווה בנטל שכנוע כבד. כמו כן, ומבלי לגרוע מן הדברים, לטענת המשיב, הבן מצוי בהליך הסדר נושים לפי **סעיף 19א לחוק הוצאה לפועל, תשכ"ז-1967**. בית המשפט לא ירד לסוף דעתו של המשיב בהקשר טענה זו, ויתכן שהמשיב כיוון להוראות **סעיף 19ב** לחוק ההוצאה לפעול. כך או כך, לכאורה, ההפניה לסעיף 19ב בחוק ההוצאה לפועל מלמדת שהבן עומד בהסדר לסילוק חובותיו, ושהזוכה לא הודיע על הפרת ההסדר. הבן אינו מוצג בנסיבות העניין כמי שמתחמק מחובותיו או לחילופין כמי שנרדף על ידי נושים ומועד לפורענות או מעשים נואשים. בית המשפט לא שוכנע אפוא מטענות המשיב לפיה קיימת זיקה בין חובותיו של הבן לבין הוראות הצוואה, או מעורבות פסולה מצד הנכד.

35. לבסוף, אין בידי בית המשפט לקבל את טענת המשיב לפיה קיימת האפשרות שהמנוחה בטלה את הצוואה באמצעות השמדתה. טענה זו אינה מעלה או מורידה. **ראשית,** אין להסיג את גבולות ההסדר הדיוני, על פיו ניתן תוקף לצוואת המנוחה, והטענה לפיה הצוואה הושמדה עומדת לכאורה בסתירה לקביעה זו. **שנית,** הטענה עלתה בעלמא. המשיב לא הצביע על אותות או סימנים בעולם המעשה שיש בהם להעלות חשד או סברה שהמנוחה בטלה או בקשה לבטל את הצוואה, כל שכן להשמידה.

שלישית, ובעקבות האמור, בנסיבות העניין מדובר בטענה ספקולטיבית, שלא תעלה או תוריד גם אם תעלה מפיו של כל מתנגד מצוי לצוואה פלונית – ומקל וחומר שעה שעולה מפי מי שאינו מתנגד ואין לו עניין או ידיעה אישית אודות המנוחה והסובבים אותה בכלל, ובמועדים הרלוונטיים בפרט.

36. **לסיכום, על בסיס כל הנקוב לעיל, בית המשפט דוחה את טענות המשיב בדבר מעורבות הנכד בעשיית הצוואה**.

פרשנות הצוואה – הבן כנאמן על חלקה של הבת לטובת ילדיה

37. לאחר עיון בלשון הצוואה, בטענות הצדדים ושמיעתם באופן בלתי אמצעי, מוצא בית המשפט שיש לדחות את טענות המשיב ואת הפרשנות בה אוחז ללשון הצוואה וכוונת המנוחה. ניזכר בנוסח הצוואה בהקשר זה, המתייחס לחלקה של הבת ומורה ש"**חלקה בצוואה ינוהל בידיו הנאמנות של [הבן] [...] שיקבל את כל ההחלטות שידרשו, על מנת שחלקה של [הבת] [...] ישמש לרווחתם של נכדיי, ילדיה של [הבת]**".

38. לטענת המשיב, יש לפרש את רצון המנוחה כך שחלקם של ילדי הבת, יועבר ישירות לידיהם, ובאופן שיש לפסול את מנגנון הנאמנות שהקימה הצוואה בזיקה לחלק זה. מנגד טוען הנכד שרצונה המובהק של המנוחה היה שילדי הבת יזכו בחלק המיוחס לאמם, ושחלקם ינוהל באמצעות הבן.

39. **סעיף 54(א) לחוק הירושה** קובע את הכלל לאיתור כוונת המנוחה:

> **"מפרשים צוואה לפי אומד דעתו של המצווה כפי שהיא משתמעת מתוך הצוואה, ובמידה שאינה משתמעת מתוכה - כפי שהיא משתמעת מתוך הנסיבות".**

40. בית המשפט סבור שבענייננו אומד דעתה של המנוחה עולה מלשונה של הצוואה והמשמעות הפשוטה והמידית העולה ממנה, ואין צורך לתור אחר כוונת המנוחה בנסיבות העניין. בית המשפט מוצא שכוונת המנוחה היתה שחלקה של הבת בעזבון מיועד לילדיה, ויש הכרח להבטיח שלבת לא תהיה שליטה על הכספים או יכולת לסכל בכל דרך אחרת את קבלת הכספים על ידי ילדיה או את שימוש הילדים בכספים. לשם כך מצאה לנכון להעמיד יורש אחר שינהל את הכספים, לטובת הילדים.

41. יתכן הדבר שאפשר היה לבחור בניסוח הולם יותר, לכאורה, ולצוות ישירות לילדי הבת את החלק שהמנוחה ייעדה עבורם. אך אין בעובדה זו בלבד על מנת לאמץ את פרשנות המשיב. כאמור, חזקה על המנוחה שהבינה את נוסח הצוואה ומצאה אותו הולם לכוונתה. על אף שאפשר להעלות על הדעת

סיבות רבות לבחירתה של המנוחה שלא להוריש את החלק המיועד ישירות לילדי הבת, לא עולה הצורך להתחקות אחריהן. כאמור, כוונת המנוחה היתה ליעד חלק בשיעור 1/5 מעזבונה לילדיה של הבת, ולעשות כן הרחק מהישג ידה של הבת. למנוחה עמדה הזכות המלאה לצוות כך, וחזקה עליה שסיבותיה היו עמה.

42. בית המשפט רואה בדברי הנכד לפניו, הסבר להלך הרוח של המנוחה, ולבחירתה האמורה, גם אם אינו הסבר שלם:

> **"דודה שלי [הבת], יש לה שני ילדים שמוזכרים בלי שמות בצוואה [...] היא פשוט התנתקה מסבתא שלי [...] ובגלל שדודה שלי היא גם התנתקה מהמשפחה וגם לא בדיוק מקבלת החלטות בצורה רציונלית, סבתא שלי ביקשה שאבא שלי ינהל את החלקים שהיא משאירה.**
> **אנחנו במשפחה כל החיים תומכים ב[בת], היא לא בדיוק מתנהלת בצורה רציונלית... הנקודה הכי חשובה זה שזה מה שסבתא שלי ביקשה, שאותו חלק מהצוואה יהיה לילדים, לנכדים שלה"** (ע' 2, ש' 30).

בהמשך הוסיף הנכד:

> **"דודה שלי אמנם מתנהלת רגיל, אבל, עוד פעם אני לא זה שאגדיר את מצבה הרפואי, אבל הכוונה של סבתא שלי לא הייתה להוריש לה בכלל, אז ככה שמצבה לא חשוב פה.**
> **אני כתבתי את זה כמו שהיא אמרה לי ויכול להיות שהייתי צריך לכתוב את זה אחרת.**
> **אבל הכוונה הייתה שהם ייהנו מזה. סבתא שלי רצתה שאבא שלי יהיה הנאמן שלהם"** (ע' 4, ש' 30).

43. בא כוחו של הנכד הוסיף וציין שהמנוחה, **"מכיוון שהיא לא סומכת על אותה בת שלה שהיא במצב כזה או אחר והילדים של הבת שלה הם לא בסדר גם כן, אז מי שידאג להם זה [הבן]"** (ע' 5, ש' 11).

44. מבלי לקבוע מסמרות, הדברים מלמדים שקיימת זיקה בין בחירתה של המנוחה באופן ציווי חלקם של ילדי הבת, לבין נסיבות קונקרטיות בחיי המנוחה. אין לקבוע, ולא עולה כך מטענות המשיב, שציווי זה הוא משום גחמה או נטול כל הסבר מאורחות חייה של המנוחה.

45. יצוין עוד, שבית המשפט מצא את דברי הנכד מהימנים ולא כהסבר תלוש מן הנסיבות. מידת המהימנות שאפשר לייחס לנכד גדלה, נוכח הצהרתו שלנגד עיניו הוא רואה את רצון המנוחה, להגן על חלקם של ילדי הבת בעזבונה, גם אם יביא הדבר לפגיעה בחלקו בעזבון מתוקף הצוואה:

> **"מה שחשוב פה זה שגם אם יוחלט שמוציאים אותי מהצוואה, אמנם זה לא מה שסבתא שלי רצתה, אבל אם זה יקרה, אסור שדודה שלי תקבל. זאת לא הייתה כוונתה של סבתא שלי. אז גם אם הצוואה תחולק איך שהיא תחולק וגם אם יוחלט שיחלקו את זה לבני הדודים שלי, זה צריך ללכת לבני הדודים שלי ולא לדודה שלי"** (ע' 5, ש' 25).
>
> **"אני מוכן לוותר על החלק שלי רק שכוונתה של סבתא שלי תתקיים. שזה לא יגיע לדודה שלי. זה צריך להגיע לילדים"** (ע' 8, ש' 5 ; ור' גם שם, ש' 16 ; וגם ע' 9, ש' 24).

46. לסיכום נקודה זו, בית המשפט לא השתכנע מטענות המשיב שיש מקום לפקפק ברצונה של המנוחה, כפי שעולה מלשון הצוואה, ואף מתיישב עם נסיבות העניין. בחירתה של המנוחה אינה מנותקת מנסיבות חייה, מיחסיה העכורים עם הבת ומצבם של הבת וילדיה, כפי שהמנוחה ראתה אותו.

47. בית המשפט מוסיף וקובע שיש לדחות את טענת המשיב, גם בהקשר זה, בנוגע לחוסר השוויון בין נכדיה של המנוחה. אין זיקה בין חוסר השוויון שבהוראות הצוואה, לבין הפרשנות אליה חותר המשיב. כשם שהובהר לעיל, המנוחה יכולה היתה לצוות ככל העולה על רוחה, לרבות לא לצוות לילדי הבת כלל. גם בהקשר זה מקובלים על בית המשפט דברי הנכד : **"אני לא אמרתי שזה מתחלק אותו דבר. מה שהיה חשוב לסבתא שלי, זה שבחלק של [הבת], זה שלא היא תקבל, אלא שמי שיהנו מהחלק של [הבת] זה הילדים של [הבת]"** (ע' 3, ש' 8).

48. למעלה מן הצורך נציין, שכל משפחה מכירה את נפשותיה פנימה. העובדה שהבת או מי מילדיה לא הוכרזו פסולי דין או מונה להם אפוטרופוס, אינה סותרת את טענות הנכד, או את כוונת המנוחה להועיד לילדי הבת חלק מעזבונה, תוך הגנה על חלקם מפני הבת. אף אין בכך לסתור את הצורך במנגנון הנאמנות שיצרה הצוואה. מנגנון זה נוצר לבקשת המנוחה מתוך הכרותה את הנפשות הפועלות באופן אישי.

49. יש לדחות עוד את טענת המשיב בנוגע לחובותיו של הבן – שלא הוכח לבית המשפט מה היקפם – בנוגע לסוגיית הנאמנות. הטענה לניגוד עניינים בו כלוא הבן כנאמן וכבעל חובות, אינה נטולת בסיס. יחד עם זאת, טענה זו אינה מיוחדת לנסיבות המקרה דנן, וכל נאמן, או מנהל עזבון לצורך העניין, מצוי בניגוד עניינים מובנה מתוקף תפקידו – גם אם אינו בעל חובות. לשם כך מוסדרים חובותיו של נאמן מזה, ומנהל עזבון מזה, בדינים הרלוונטיים. בהקשר לטענת המשיב למעורבות מצד הנכד בעריכת הצוואה, קבע בית המשפט שאין לראות בבן בעניינו באופן מיוחד כמי שנרדף על ידי נושים או מועד לפורענות. דברים אלה יפים אף לסוגיה זו. חזקה על הבן שימלא את תפקידו מתוקף הוראות הצוואה ביושר, ולא הוכח לבית המשפט צידוק מספיק על מנת לפקפק ביושרו.

50. לסיכום, בית המשפט דוחה את הפרשנות בה אוחז המשיב, וקבלת פרשנות זו באופן שחלקם של ילדי הבת יועבר ישירות לידיהם, לא תשקף את רצונה של המנוחה עליו עמד בית המשפט באריכות.

בטרם סוף דבר

51. לאחר הכרעת בית המשפט בסוגיות שעמדו להכרעתו, ובטרם ייחתם פסק דין, מוצא בית המשפט לנכון להדגיש ולהעמיד את רף ההתנהגות המצופה מהבן, כנאמן לחלקם של ילדי הבת.
המנוחה ציוותה שחלק זה "**ינוהל בידיו הנאמנות של בני ח**'". היא הטילה על הבן "**שיקבל את כל ההחלטות שידרשו, על מנת שחלקה של [הבת] [...] ישמש לרווחתם של נכדיי, ילדיה של [הבת]**". לא עולה הצורך בעניינו להיכנס לעומקם של דיני הנאמנות ואופן היווצרות נאמנות זו, או לדון בשאלה האם קמה בעניינו נאמנות לפי הגדרתה ב**חוק הנאמנות, תשל"ט-1979**. אך אין באלה לשלול את החובה החלה על הבן כנאמן, מתוקף הדין הכללי והדינים הרלוונטיים ליחסי נאמנות, שליחות, ועקרון תום הלב.

52. יש להדגיש שחלקם של ילדי הבת נמסר בידיו של הבן לצורך מילוי רצון המנוחה שכסף זה ישמש את ילדי הבת **ואותם בלבד**. כספים אלה, ופירותיהם, אינם מיועדים לאיש זולתם, ואין לעשות בהם שימוש אלא עבורם. כמו כן, על הבן לשמור על כספים אלה **בנפרד** מכספים וזכויות אחרות שבידיו, ועליו להישמר מ**עירוב** כספי הילדים בכספים אחרים. כמו כן, על הבן לשמור על ערכו של הכסף, וגם אם לא יניב פירות, על ערך הקרן להישמר תוך הפקדתו במסלול המתאים.

53. לבסוף יש להדגיש, שרצונה של המנוחה אינו לשמירת הכסף למשמרת בידיו של הבן לעד, אלא שהבן יקבל את ההחלטות הנכונות שנועדו להבטיח שהכסף ישמש לרווחתם של ילדי הבת. לשון אחר, אין לשלול את האפשרות שעם שינוי העיתים והנסיבות, בעתיד הקרוב או הרחוק, יגיע הבן למסקנה שחלף הצורך להגן על כספי הילדים, ושמטרות מינויו יושגו וימוצו בהעברת הכספים ישירות לידי ילדי הבת. **אין לראות בכך החלטה שאינה נתונה לשיקול דעתו של הבן**.

סוף דבר

54. על בסיס כל הנקוב בפסק הדין, נקבע כדלקמן:

א. בקשת המבקש מתקבלת באופן שיש לקיים את הצוואה ככתבה וכלשונה ולחלק את העזבון ליורשים בהתאם להוראותיה.

ב. אין לייחס לנכד מעורבות בעריכת הצוואה, והוא זכאי לחלקו מתוקף הצוואה.

ג. חלקה של הבת, קרי של ילדיה, יוחזק בידי הבן ח' בהתאם להוראות הצוואה וההערות הנקובות לעיל.

ד. בנסיבות העניין, והואיל והמשיב פעל על פי הסמכות ושיקול הדעת הנתונים לו מתוקף הדין, לנוכח הצהרת המבקש שהוא שערך את הצוואה, ונוכח ההסכמה הדיונית אליה הגיעו הצדדים והביאה לקיצור ההליכים דנן וסיומם ביעילות – כל צד ישא בהוצאותיו.

המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ותסגור את התיקים.

פסק הדין מותר לפרסום תוך השמטת פרטים מזהים.

ניתן היום, ב' כסלו תשפ"ב, 06 נובמבר 2021, בהעדר הצדדים.

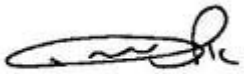

אלה מירז, סגנית נשיא